

Makale Geliş Tarihi | Received: 10.11.2023

E-ISSN: 2148-9327

Makale Kabul Tarihi | Accepted: 19.03.2024

<http://dergipark.org.tr/kilikya>

Araştırma Makalesi | Research Article

ROLAND BARTHES'TA MİT VE BURJUVA İDEOLOJİSİ

Sedat BİNGÖL¹

Öz: Roland Barthes, çağdaş mitlere göstergebilimsel bir çözümleme uygulayarak bu mitlerin esasen ideolojik bir mesaj ya da bildiri içerdiğini ortaya koyar. Modern mitler, gösterdiğinden başka bir şey kast eder; onların gerçek anlamının dışında her zaman ikincil bir anlamı vardır. Bu da mitlerin muğlaklıklar, aldatmacalar, belirsizlikler ve çok anlamlılık içerdiği manasına gelir. Göstergebilimsel analiz, söz konusu aldatmacaların ardında gizlenen amacı görünür hale getirir. Bu amaç da, burjuva sınıfının politik, kültürel, ekonomik ve toplumsal egemenliğini korumak ve devam ettirmektir. Mitlerde 'doğal' olarak sunulan aslında belirli bir ideolojik dünya görüşü tarafından inşa edilir. Bu ideoloji de burjuva ideolojisi. Çağdaş mitler, burjuva dünya görüşünü ebedi bir doğaya dönüştürür. Barthes'ın çözümlemesi, mitler tarafından doğallaştırılan ve evrenselleştirilen göstergelerin esasen burjuva ideolojisinin amacına hizmet ettiğini gösterir. Bu çalışmada, Barthes'ın göstergebilim yoluyla anlam incelemesine nasıl politik bir önem kazandırdığı ve burjuva kültürünü eleştirme amacını nasıl bilimsel bir temele dayandırdığı gösterilecektir.

Anahtar Kelimeler: Barthes, Burjuva İdeolojisi, Göstergebilim, İdeoloji, Mit.

MYTH AND BOURGEOIS IDEOLOGY IN ROLAND BARTHES

Abstract: By applying a semiological analysis to contemporary myths, Roland Barthes reveals that these myths essentially contain an ideological message. Modern myths mean something other than what they show; they always has a figurative meaning apart from their literal meaning. This means that myths contain ambiguities, mystifications and polysemy. Semiological analysis makes visible the purpose hidden behind these mystifications. This intend is to protect and maintain the political, cultural, economic and social dominance of the bourgeoisie. What is inherently presented in myths is essentially constructed by a certain ideological worldview. This ideology is bourgeois ideology. Contemporary myths transform the bourgeois worldview into an eternal nature. Barthes' analysis shows that naturalized and universalized signs essentially serve the purpose of bourgeois ideology. In this study, it will be shown how Barthes gave

¹Dr.

Mardin Artuklu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Türkiye. | Mardin Artuklu University, Faculty of Literature, Department of Philosophy, Turkey.
sedatbingol2@gmail.com

Orcid Id: [0000-0002-8431-4159](https://orcid.org/0000-0002-8431-4159)

political importance to the study of meaning through semiology and how he based his aim of criticizing bourgeois culture on a scientific basis.

Keywords: Barthes, Bourgeois Ideology, Semiology, Ideology, Myth.

1. Giriş

Roland Barthes'ın mit ve burjuva ideolojisi arasındaki ilişkiyi ortaya koyduğu temel eseri *Çağdaş Söylenler*'dir.² Barthes bu eserinde bir taraftan kitle kültürünün diliyle ilgili ideolojik bir eleştiri yapar; diğer taraftan bu dilin mekaniğini göstergebilimsel olarak çözümlemeye çalışır. Saussure okuması sayesinde kolektif temsilleri gösterge sistemleri olarak ele alan Barthes, burjuva kültürünü evrensel bir doğaya dönüştüren aldatmacaları (*mystifications*³) ayrıntılı bir biçimde açıklamaya çalışır (Barthes, 1991, s. 8). O, doğal olanın ve olduğu gibi kabul edilenin esasen doğal olmadığını göstermeyi ve beklenmedik bağlantılar kurarak kültürel hiyerarşileri yıkmayı amaçlar. Barthes, insanlara doğal olarak sunulanın aslında belirli bir ideolojik dünya görüşüne uygun olduğunu ve belirli toplumsal çıkarlara hizmet ettiğini göstermeye çalışır. Söz gelimi, şarap içmek ve Fransa bisiklet turuna ilgi duymak, Fransız olmanın bir parçası gibi görünür ancak bunların günlük yaşamda sunuluş biçimleri kapitalist üretimin yapılarını ve önceliklerini yansıtır (Moriarty, 1991, s. 21). Güncel koşulların ve olayların öykü ve anlatılarında doğa ile tarihin her fırsatta birbirine karıştırıldığını düşünen

²Bu kitap, 1954-1956 yılları arasında *Les Lettres nouvelles* dergisinde aylık olarak yazılan ve Barthes'ın kendi güncelini oluşturan denemelerin bir derlemesidir. Bu denemeler amatör güreşin örtük geleneklerinden Fransız bisiklet turuna, biftek ve kızarmış patatesten bir fotoğraf sergisine kadar çeşitli konuları ele alarak Fransız kültür yaşamının bir tanımını sunar.

Söz konusu eserin orijinal ismi *Mythologies*'dir. Bkz. Barthes, R. (1957). *Mythologies*. Paris: Éditions du Seuil. Eserin İngilizce baskısının başlığı da *Mythologies*'tir. Söz konusu eseri Türkçe'ye kazandıran Tahsin Yücel eseri *Çağdaş Söylenler* olarak çevirmeyi uygun bulmuştur ve Fransızca *mythe* sözcüğünü de 'söylen' olarak çevirmiştir. Ancak bu çalışmada *mythe* sözcüğü Türkçe kullanımı daha yaygın olduğu için 'mit' olarak kullanılacaktır. Ek olarak, anlam kapalılığına yol açan bazı kavramların anlaşılabilmesi için eserin Fransızca ve İngilizce baskılarından da yararlanılmıştır. Ancak referanslar Türkçe baskı dikkate alınarak verilmiştir.

³ Türkçe'de *demystification* sözcüğü 'gizemsizleştirme' olarak karşılık bulduğu için *mystification* kelimesinde mistikleştirme, gizleme ya da gizemli hale getirme olarak kullanılması gerektiği düşünülebilir. Ancak daha sonra göreceğimiz gibi mit, gerçeği tam anlamıyla gizlemez, gerçeği çarpıtarak özneyi yanıltır ve dolayısıyla aldatır. Bu nedenle *mystification* sözcüğünün 'aldatmaca' olarak karşılanması daha uygundur.

Barthes,apaçık olanın süslenerek sergilenişinde ideolojik bir istismar ve çarpıtma olduğunu ileri sürer. Bu noktada Barthes, bu yalancı gerçekleri, kesinlikleri ve apaçıklıkları mit terimiyle açıklamaya çalışır (Barthes, 2014a, s. 7).Barthes ele aldığı mitlerle kültürün etkili bir biçimde insanlara yönelttiği mesajlarda gizil olarak bulunan değerleri ve tutumları ortaya çıkarma çabası içindedir. Bu mesajlar reklamlar, gazete ve dergi haberleri, fotoğraflar ve hatta oyuncaklar gibi maddi nesnelerdir (Moriarty, 1991, s. 21). Dolayısıyla bir plastik sanatlar sergisi, bir film, özenli bir yemek ya da bir güreş müsabakası birer çağdaş mittir. Barthes açısından görünüşte edebiyata pek benzemeyen bu tür olgular, burjuva dünyasının genel göstergebiliminin dışında değildir.

2. Mit Bir Sözdür

Edebiyat eleştirmeni ve göstergebilimci olarak tanınan bir düşünürün mitler ile ilgiliçözümlemesindebirçok şeyi ele alması beklenebilir.Ancak muhtemelen güreşi, oyuncakları, bir otomobil markasını ve aktörlerin fotoğraflarını birer mit olarak ele alması beklenmez. Bunlar Barthes'ın *Çağdaş Söylenler* isimli kitabının konularından bazılarıdır ve ilk bakışta aralarında ortak bir nokta yokmuş gibi görünür. Ancak söz konusu başlıklar -Barthes'ın deyimiyle çağdaş mitler- konu açısından değil, kitle kültürü içinde dolaşan mesajlar olarak ortak bir statüyle bağlantılıdır. Bu bakımdan Barthes, bu mesajların şifresini çözmeye ve bunların kitle kültürüyle olan ilişkilerini ve bağlantılarını değerlendirmeye çalışır. Barthes, bu mesajların çoğunun muğlaklıklar ya da aldatmacalar içermesi nedeniylebu mesajları mitler olarak adlandırır (Moriarty, 1991, s. 19). Barthes için mit bir iletişim sistemi, bildiri ve mesajdır. Mitin bu şekilde tanımlanması onun bir kavram ya da fikir olamayacağı anlamına gelir. Barthes'a göre mit esasen bir anlamlandırma biçimidir (Barthes, 2014a, s. 179).Belirli bir anlamlandırma mekanizması tarafından üretilen bir mesajdır. Miti karakterize eden içeriği değil, bu biçimsel yönüdür. Sözlü mitlerin yanı sıra fotoğraf mitleri ve maddi mitler de vardır. Barthes, mitlerin eleştirel bir çözümlemesini yaparak hem belirli ideolojik konumları açığa çıkarır hem de bunların mesajlarının nasıl oluşturulduğunun ve nasıl ikna edici hale geldiğinin bir analizini yapar (Moriarty, 1991, s. 22).

Mythos sözcüğünün etimolojisinden dolayı da bu mesajlar 'mitler' olarak adlandırılır. Eski Yunancada 'söz'ün üç biçimi vardır; *mythos*, *epos* ve *logos*. Mitos, söylenen veya duyulan sözdür; anlatı, masal ve öykü anlamlarına gelir (Erhat, 1996, önsöz). Barthes da mitin ya da mitosun kökensel anlamına sadık kalarak miti söz olarak adlandırır. Mit söz olduğuna göre, bir söylemle aktarılacak şartıyla her şey mit olabilir. Başka bir ifadeyle, söylem alanına giren her şey mit olabilir. Barthes için mit, mesajının ya da bildirisinin nesnesiyle değil, bu bildiriye dile getirme biçimine göre tanımlanır. Mitolojinin yalnızca tarihsel bir temeli olabileceğini ifade eden Barthes'a göre mit, nesnelerin ya da şeylerin doğasından çıkmaz, o tarihin seçtiği bir sözdür. Bu tür bir söz de bir bildiridir ve bu nedenle hiçbir şekilde sözlü konuşmayla sınırlı değildir. Yalnızca yazılı bir söylem değil, fotoğraf, sinema, röportaj ve gösteriler de mitsel söze dayanak olabilir. Barthes için sözsel ya da görsel olması fark etmeksizin dil, söylem ya da söz anlamlı bir sentezdir; bir fotoğraf, bir gazete yazısı ya da bir şey belirten bir nesne -söz gelimi, meydan okumayı belirtmek için getirilen bir ok- sözdür (Barthes, 2014a, s. 179-181).

Bu noktada Barthes, mitin dilbilim kadar kapsamlı bir genel bilim olan göstergebilimin alanına girdiğini söyler. Onun açısından mitoloji sözün bir incelenmesi olduğundan göstergebilimin bir parçasıdır. Göstergebilim konusunda Saussure'ün çalışmalarının Barthes üzerinde büyük bir etkisi vardır. Barthes Saussure'den etkilendiğini şu sözlerle dile getirir: "Saussure'ü (...) okuduktan sonra da gözlerim (...) kamaşmıştı" (Barthes, 2014b, s. 15). Barthes'ın gözlerinin kamaşmasının sebebi, Saussure okumasının küçük burjuva mitlerinin geçersizliğinin açıklanmasına bilimsel olarak bir gelişme olanağı vermesidir. Bu olanak, anlam süreçlerinin ayrıntılı olarak çözümlenmesini sağlayan göstergebilimdir. Burjuva ideolojisinin anlam süreçleri sayesinde kendi tarihsel kültürünü evrensel bir doğaya dönüştürdüğünü gören Barthes, göstergebilimin ideolojik eleştirinin temel yöntemi olabileceğini iddia eder (Barthes, 2014b, s. 15). Dolayısıyla göstergebilim, burjuva kültürünü eleştirme projesine bilimsel bir değer katar. Hem Barthes'ın modern mitlere ilişkin düşüncelerinin hem de mit ve burjuva

ideolojisi arasındaki ilişkinin daha iyi anlaşılabilmesi için ilk olarak göstergebilime kısaca değinmek gerekir.

3. Çağdaş Mitleri Anlamanın Anahtarı Olarak Göstergebilim⁴

Barthes'ın bir mit meydana getiren göstergeler arasındaki ilişkilere dair tartışması Saussure'e dayanır. Saussure açısından dil, bir göstergeler dizgesidir. Bu nedenle dil, yazıyla, sağır-dilsiz alfabesiyle ya da sembolik kutsal törenlerle karşılaştırılabilir. Saussure'ün dili bu biçimde algılaması, göstergelerin toplumdaki yaşamını inceleyecek bir bilim dalının tasarlanabileceğini düşünmesine yol açar. Bu bilime *sémiologie*(göstergebilim / İng. *semiology/semiotics*) ismini veren Saussure, bu göstergeler biliminin de göstergelerin ne olduğunu ve hangi yasalara bağlandığını açıklayabileceğini ifade eder (Saussure, 1998, s. 46). Graham Allen'ın aktardığına göre Saussure, bütün beşeri gösterge dizgelerini sistematik olarak okuyabilecek bir bilim hayal eder (Allen, 2003, s. 39). Bu nedenle göstergebilimin gerek dilsel gerekse dilsel olmayan göstergelerin çözümlenmesine atıfta bulunmak için kullanıldığı söylenebilir.

Dilsel göstergenin bir nesne ile bir ismi birleştirmedeğini ifade eden Saussure, dilsel göstergenin bir kavramla işitimi imgesini birleştirdiğini belirtir (Saussure, 1998, s. 109). Dolayısıyla dilsel gösterge iki yönlüdür ve Saussure, kavramla işitimi imgesinin birleşimine gösterge demektedir. Saussure, sözü edilen üç terimin -kavram, işitimi imgesi ve gösterge- birbirini çağrıştıran isimlerle belirtildiği takdirde anlam karmaşasının ortadan kalkacağını düşünür (Saussure, 1998, s. 111). Bu nedenle kavram yerine 'gösterilen' işitimi imgesi yerine 'gösteren' mefhumlarını önerir ve bütünü belirtmek için de 'gösterge' sözcüğünü kullanır. Dolayısıyla gösterge (Fr. *signe* / İng.

⁴Burada okuyucunun dikkatine sunmak istediğim bir husus var. Bu bölümün amacı Ferdinand de Saussure'ün gösterge modelinin Barthes'ın mit çözümlemesine yaptığı katkıyı göstermek ve Barthes'ın mit hakkındaki düşüncelerinin daha anlaşılır olmasını sağlamaktır. Barthes'ın göstergebilim anlayışını diğer düşünürlerle karşılaştırarak ele almak metnin kapsamını olması gerekenden çok daha fazla genişletecektir. Ayrıca bu mesele başka bir çalışmanın konusu olmayı hak edecek değerdedir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için şu iki değerli makaleye bakılabilir: Bircan, U. (2015). Roland Barthes ve Göstergebilim, *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi (SBARD)* (13), 17-41& İnal, A. (2003). Roland Barthes: Bir Avant-Garde Yazarı, *İletişim Araştırmaları*1(1), 9-38.

sign),gösteren (Fr. *signifiant* / İng. *signifier*) ile gösterilenin (Fr. *signifié* / İng. *signified*)bütünselliğidir.

Gösteren, göstergenin algıladığımız imgesidir, kağıt üzerindeki işaretlerdir, harflerdir, seslerdir. Gösterilen ise gösterenin göndermede bulunduğu zihinsel tasarımıdır. Saussure açısından gösteren ile gösterilen arasında zorunlu bir ilişki yoktur; ikisini birleştiren bağ nedensizdir, keyfidir. Ağızdan çıkan ses ile bu sesin zihindeki karşılığı keyfi olarak birbirine bağlanır. Söz gelimi 'kardeş' kavramının (gösterilen), kendisine gösterenlik yapan *k-a-r-d-e-ş* ses dizilişiyle hiçbir bağıntısı yoktur. (Saussure, 1998, s. 111-113).Gösteren ile gösterilen arasındaki ilişkinin keyfi olduğunu söylemek, gösterenin bir nedene bağlanamayacağı ve gösterenle gösterilen arasında doğal bir bağıntının olmadığı anlamına gelir.

Esasen Saussure, dil ve dünya arasındaki ilişkiyi sözcüklerin veya göstergelerin yeni bir tanımıyla farklı bir şekilde formüle eder. Göstergeler anlamlarını, dünyadaki nesnelerle ya da eylemlerle doğrudan bir ilişki yoluyla kazanmazlar (Allen, 2003, s. 41). Gösterilen bir obje ya da eylemin kendisi değil, onların zihinsel tasarımıdır. Barthes'ın Saussure'den hareketle öne sürdüğü gibi,*öküz* sözcüğünün gösterileni hayvanın kendisi değil, onun zihinsel imgesidir (Barthes, 1979, s. 35). Gösterilen, göstergeyi kullananın ondan çıkardığı ya da anladığı şeydir. Gösterilen ile gösteren arasındaki fark, gösterenin bir aracı olgu olmasıdır; madde, gösterene ihtiyaç duyar (Barthes, 1979, s. 40).Gösterge, doğrudan dünya açısından değil, bir dil sistemindeki yeri açısından anlam taşır. Ancak dil, gösterge dizgesinin yalnızca bir türüdür. Mimari tasarımdan kıyafetlere ve yemeklere kadar çok sayıda gösterge sistemi bulunur. Toplumdaki her şey bu anlamda bir göstergedir ve dolayısıyla Saussure açısından dil sistemi gibi incelenebilecek bir sisteme aittir (Allen, 2003, s. 41). Saussure'ün gösterge modeli anlamın nasıl üretildiğini ortaya koyar ve Barthes'ın mitin nasıl işlediğine ilişkin soruşturmasına büyük katkı sağlar. Barthes açısından "söylende de (...) üç boyutlu çizgeyi buluruz: gösteren, gösterilen ve gösterge" (Barthes, 2014a, s. 183). Ancak mitin kendisine özgü bir yapısı vardır. Mit halihazırda var olan göstergelere göre hareket eder. Kendisinden önce var olan bir göstergesel zincirden yola çıkılarak kurulur. Bu nedenle de ikinci bir göstergesel

dizgedir. Saussure'ün çözümlemesi Barthes açısından birinci göstergesel dizgedir. Barthes'a göre, Saussure'ün formüle ettiği birinci sistemde ya da birinci anlamlandırma düzeyinde gösterge (yani bir kavram ile bir imge, ses ya da yazılı işaretintoplama) olan şey, ikinci sistemde ya da ikinci anlamlandırma düzeyinde salt bir gösteren haline gelir (Barthes, 2014a, s. 183,184). Dolayısıyla mitoloji var olan göstergeyi alıp yeni bir gösterilenin/kavramın gösterenine dönüştürür. Barthes için Saussure'ün gösterge formülü birinci anlamlandırma düzeyi iken, mit alanında artık ikinci bir anlamlandırma düzeyi vardır.

4. Göstergebilimsel Bir Sistem Olarak Mit

Birinci anlamlandırma düzeyi düz anlam olarak adlandırılabilir. Düz anlam, göstergenin açık, aşikar ve herkes tarafından kabul edilen anlamıdır. İkincil anlamlandırma düzeyinde ise artık yan anlam söz konusudur. Yan anlam, göstergenin kullanıcının duygularıyla ve kültürel değerleriyle buluştuğunda oluşan etkileşimi betimler. Yan anlam ile düz anlam arasındaki farklılığa açıklık getirmek için fotoğrafçılıktan bir örnek verilebilir. Düz anlam neyin fotoğraflandığıdır; yan anlam ise nasıl fotoğraflandığıdır (Fiske, 2003, s. 116,117). Barthes'a göre, ister sözlü ya da yazılı dilde, ister stilize edilmiş fotoğrafik karelerde, resim veya ritüellerde dışa vurulmuş olsun mitlerde gerçeklik süslenecek çarpıtılır. Mitler gösterdiğinden başka bir şey kasteder; apaçık görünür, ancak kapalıdır, bulanıktır, içinde tek bir anlam yoktur. Mitleri göstergebilimsel analize tâbi tutan Barthes, mitlerdeki muğlaklıkları, aldatmacaları ve yalancı kesinlikleri göstergebilimsel çözümleme yoluyla açığa çıkarır. Mitlerde, birinci anlamın/düz anlamın içinde saklı olarak bulunan bir ikincil anlam/yan anlam vardır ve bu göstergebilimsel analiz vasıtasıyla ortaya konur. Bu yolla görünmeyen görünür hale gelir, gizli olan açık duruma gelir. Mit birincil/düz anlamları ikincil/yan anlamlara dönüştürür. Barthes mit alanında göstergelerin gösterene dönüşmesini şu biçimde gösterir:

Barthes'ın verdiği bir örneği ele almak hem yukarıdaki figürü hem de yukarıda anlatılanları daha açık ve anlaşılır hale getirebilir. Bir dergi kapağında, Fransız üniforması giymiş genç bir siyahinin Fransa bayrağına asker selamı verdiğini gördüğümüzü varsayalım. Aslında fotoğrafın bütün anlamının gördüğümüz şey olduğu söylenebilir. Siyahi Fransız'ın asker selamı vermesi birincil göstergesel dizgedir, birincil bir göstergedir, yani birincil anlamdır. Ama bu fotoğraf başka bir şey kast eder: Fransa büyük bir imparatorluktur, beyaz, siyah ya da Kuzey Afrikalı bütün yurttaşlar bayrağa bağlılıkla hizmet eder ve sözde sömürgeciliği eleştirenlere, söz konusu siyahinin sözde zalimlerine hizmet etmede gösterdiği gayretten daha iyi bir cevap olamaz. Burada daha büyük bir göstergesel dizge ile karşı karşıyayız; kendisi daha önceki bir dizgeyle oluşturulmuş bir gösteren var (siyahi bir asker Fransız selamı veriyor). Bu gösteren önceki dizgenin göstergesidir; gösteren daha önceki dizgenin göstergesinden oluşur. Yeni ve büyük dizgede bir gösterilen de var (amaçlanmış Fransızsalık, sömürgecilik, milliyetçilik); son olarak da gösteren aracılığıyla gösterilenin varlığı söz konusudur (Barthes, 2014a s. 185). Dolayısıyla söz konusu fotoğraf çok açık görünmesine rağmen aslında başka bir şey söyler. Doğrudan verdiği anlamın dışında fotoğrafın içine gizlenmiş başka bir anlamı vardır, yani ikincil anlam esasen birinci anlamın içinde saklıdır ve Barthes'ın yaptığı şey bu fotoğrafa göstergebilimsel analizi uygulamaktır. Böylelikle fotoğrafın okunmasına bilimsel bir dayanak sağlanmaktadır. Bu fotoğraf için geçerli olan çözümleme diğer mitler için de geçerlidir.

Barthes açısından mit, düz/birincil/gerçek anlamından ziyade niyeti, amacı ve hedefiyle tanımlanan bir söz türüdür. Buna rağmen niyeti bir şekilde donmuş, artırılmış, ebedileştirilmiş ve bu birincil anlam tarafından ortadan kaldırılmış ya da uzaklaştırılmıştır (Barthes, 2014a, s. 191, 192). Yani birincil anlam mitin niyet ve

hedefinin görünmesini engeller. Mitte sanki ikincil bir anlam yokmuş gibi görünür. Bu belirsizlik ve çift anlamlılık mitsel sözü oluşturur. Bu anlatılanlar mitin çift anlamlılığını, belirsizliğini ve 'ikiyüzlülüğünü' nasıl okuyacağımıza ilişkin bize bir fikir verir. Allen'ın belirttiği gibi, mit anlamı gasp eder ve onu ikinci dereceden bir anlama ya da Barthes'ın anlamlandırma (*signification*) dediği şeye dönüştürür. Anlamlandırma, ikincil göstergeye gönderme yapar; zaten var olan anlamın, halihazırda var olan birincil göstergelerin dönüştürülmesiyle üretilen anlamdır. Esasen mit bir üst-dildir (Fr. *métalangage* / İng. *meta-language*); birinci dil üzerinde hareket eden ikinci bir dildir, halihazırda var olan anlamdan anlam üreten bir dildir. Ancak bu birincil anlamın tümüyle unutulduğu manasına gelmez. Siyahi askerin fotoğrafı, her ne kadar mitsel bir şekilde Fransız ulusu hakkında bir şey söylese de, tek bir bireyin fotoğrafı olarak da görülebilir ya da okunabilir. Mitin burjuva ideolojisinin sürdürülmesi ve yayılması için bu kadar önemli olmasının nedeni de tam olarak budur. Mitin göstereni her zaman iki yöne işaret edebildiğinden onu eleştirmek zordur. Çünkü genç askerin fotoğrafını Fransız emperyalizminin mitsel propagandası açısından eleştirmeye çabaladığımız anda göstereni basitçe birincil anlama çevrilebilir: Bir asker bayrağı selamlıyor. Fotoğrafın anlamının gerçek düzeyini bulmaya çalıştığımızda ise, bu düzeyin tüm içerikten arınmış olduğunu görürüz, çünkü mesele gerçek ve bireysel asker (kökeni, inancı, biyografisi) değil, temsil ettiği şeydir (Allen, 2003, s. 44). Barthes'ın deyişiyle mit bize her zaman şunu söyler: "Bulunduğumu sandığınız yerde değilim; bulunmadığımı sandığınız yerdeyim" (Barthes, 2014a, s. 191). Böylece dergideki genç asker imajı, o genç adamın tarihini (özgüllüğünü) boşaltarak onu bir türe, Fransız vatanseverliğinin özüne dönüştürür. Gösterenini ne yöne çevirirse çevirsin (bu bir genç adamdır ve daha fazlası değildir, bu her Fransız kadın ve erkektir), her türlü gerçek tarih imgesini boşaltır ve onu tartışılmaz, Fransız toplumunun özü, bir tür doğa olarak sunar (Allen, 2003, s. 45).

Buraya kadar yaptığımız inceleme ışığında mitin şeyleri ya tam anlamıyla gizlediği ya da apaçık olarak gösterdiği çıkarımı yapılabilir ancak mitin yaptığı şey çarpıtma ve bozmadır; gerçeği anlamından saptırmaktır. Dolayısıyla Barthes'ın deyişiyle mit ne bir yalandır ne de bir itiraftır; bir sapmadır (Barthes, 2014a, s. 196). Mit gerçeği çarpıtarak

ve bozarak gerçeğin görülememesini sağlar. Bu nedenle mit esasen tam olarak gizlemez, daha ziyade özneyi aldatır. Mit, kavramı ve dolayısıyla gösterileni açığa çıkarmak ya da ortadan kaldırmak zorunda kalınca onu doğallaştırır. Özne onun doğal olduğuna inanır. Genç askerin verdiği asker selamının Fransız imparatorluğunun varlığı haline geldiği anlaşıldığında anda, mit bu durumu doğalmış gibi sunar. Bunu da çarpıtma ve bozma yoluyla yapar. Aslında göstergedeki alt metin, ikincil anlam, orada olmayan ve görünmez olan şey görünür olmaya ya da fark edilmeye başladığı anda mit onun esasen doğal olduğunu göstermeye çabalar. Sanki siyahi askerin bayrağa verdiği selam (gösteren/imge)'doğal' olarak Fransa'nın büyük bir imparatorluk olduğunu, bütün yurttaşların bayrağa bağlılıkla hizmet ettiğini (gösterilen/kavram) beraberinde getirir. Mit bu sürecin doğallığını kanıtlamaya çalışır.

Barthes açısından burada mitin esas olarak yoğunlaştığı yer, temel ilke karşımıza çıkar; mit tarihi doğaya dönüştürür. Mit okurunun ya da tüketicisinin gözünde kavramın (gösterilen) amacı açıktır ancak her zaman öyle görünmez. Mitsel sözün dile getirilmesine neden olan şey tamamen belirgindir, ama anında doğa içinde dondurulmuştur, anında doğal bir şeye dönüşmüştür. Siyahi askerin verdiği selam saf ve basit bir imparatorluk selamı olarak okunursa, fotoğrafın gerçekliğinden vazgeçilir, bir araç haline gelerek değerini yitirir. Tersine, askerin selamı sömürgeciliğin kandırmacası olarak deşifre edilirse, nedenin apaçık olmasıyla mit daha kesin bir şekilde yok edilir. Ancak mit okuru için sonuç oldukça farklıdır; her şey sanki fotoğraf doğal olarak kavramı çağrıştırıyormuş, sanki gösteren gösterilene bir temel vermiş gibi gerçekleşir (Barthes, 2014a, s. 196). Mit, Fransız emperyal ideolojisinin doğal duruma geçtiği andan sonra amacına ulaşmış olur. Mit, okuru gösteren aracılığıyla gösterileni rasyonelleştirmeye yönlendirilir.

Barthes, bu rasyonelleştirmenin nasıl gerçekleştiğini bir örnek ile açıklamaya çalışır. Bir gazetenin manşetini okuduğumuzu varsayalım: "Fiyatların Düşüşü: İlk Belirtiler. Sebzeler: Fiyatlarda Düşüş Başladı." Örnek bir cümle olduğundan ilk göstergesel dizge bütünüyle dilseldir. Ancak ikinci dizgenin göstereni belli sayıda sözlüksel (sözcükler: 'ilk', 'başladı', 'düşüş') ve baskısal (okuyucunun genellikle dünya çapında önem taşıyan

haberleri gördüğü devasa manşetler) ilineklenden oluşur. Burada gösterilen ya da kavram, kulağı biraz rahatsız eden yeni bir sözcükle adlandırılması gereken şeydir; hükümeteşellik (Fr. *gouvernementalité*/ İng. *governmentality*) (Barthes, 2014a, 197). Mitin anlamlandırması tam olarak karşımızda durur; meyve ve sebzelerin fiyatlarında düşüş vardır, çünkü hükümet buna karar vermiştir. Burada meyve ve sebze fiyatlarının düşüşü içinde hükümete ait eylemin varlığı görülür. Dilsel dizge söz konusu olduğunda nedensellik kelimenin tam anlamıyla doğaldır; meyve ve sebzelerin fiyatları düşmektedir, çünkü meyvelerin tam mevsimidir. Ancak mitsel dizgede nedensellik yapaydır, yanlış, yalancıdır ama tabiri caizse doğanın arka kapısından içeri sızar. Mitin masum bir söz olarak deneyimlenmesinin sebebi de budur; amaçları ve niyetleri gizli olduğu için değil -gizli olsaydı etkili olamazdı- doğallaşmış olduğu için (Barthes, 2014a, 197). Gazete burada bir mit geliştirmiştir ve bu mitin temel hedefi fiyatların düşüşünün arkasındaki hükümet ideolojisini göstermektir. Bunu da doğalmış gibi göstermeye çalışır. Okur, gösteren ile gösterilen arasında doğal bir ilişki olduğunu düşünür. Söz konusu örnek mitin temel işlevinin gösterileni ya da kavramı doğallaştırmak olduğunu ispat eder.

4. Burjuva İdeolojisi

Barthes *Yazının Sıfır Derecesi* kitabı ve bu kitabıyla bağıntılı makalelerinde burjuva kültürünün yazıyı edebiyata nasıl dönüştürdüğünü ya da asimile ettiğini belirlemeye çalışır (Barthes, 2006). Barthes'a göre, burjuva edebiyatının yazıyı edebiyata dönüştürmesi gibi, genel olarak burjuva kültürü de sürekli olarak yapay, üretilmiş ve her şeyden önce ideolojik nesneleri ve değerleri tartışılmaz ve doğalmış gibi sunar. Aslında bu süreç (kültürel olguların doğalmış gibi sunulması), ideoloji sözcüğüyle kast edilen şeydir. İdeoloji, en azından bu anlamda, tarihsel olanın ve belirli kültürler tarafından yaratılanın, zamansız, evrensel ve dolayısıyla doğalmış gibi sunulma sürecidir (Allen, 2003, s. 34).

Barthes, içinde yaşadığı toplumu mitsel anlamlandırmaların alanı olarak tarif eder ve söz konusu toplumun politik serüvenlere, ekonomik ve sosyal değişimlere rağmen hâlâ

bir burjuva toplumu olduğuna inanır. Ekonomik bir olgu olarak burjuvazinin ya da burjuva sınıfının hiçbir zorlukla karşılaşmadan isimlendirildiğini ve tanındığını ifade eden Barthes, politik bir olgu olarak burjuvazinin tanınmasının kolay olmadığını, ideolojik bir olgu olarak ise bütünüyle ortadan kalktığını dile getirir. Burjuvazi gerçeklikten temsile, ekonomik olandan düşünsel olana geçildiğinde ismini siler; olgularla uzlaşır ama değerlerle uyuşmaz. Durumunu bir 'adsızlaştırma' (Fr. *d'ex-nomination*/ İng. *ex-nomination*) işlemine uğratar. Bu nedenle burjuvazi, genellikle adlandırılmak istemeyen bir toplumsal sınıf olarak tanımlanır (Barthes, 2014a s. 203). Barthes açısından burjuva kültüründen geniş, yaygınlaştırılmış ve uygulanmış biçimlerine, yani gündelik yaşamı, davranış kurallarını, seküler törenleri, kısacası burjuva toplumundan ilişkiler yaşamının yazılmamış kurallarını besleyen kitle felsefesine geçince burjuva sınıfının bu adsızlığı ve anonimliği belirgin hale gelir. Barthes içinde yaşadığı toplumun bütünüyle bu isimsiz burjuva ideolojisinin içinde yüzdüğünü özenle belirtir. Ona göre sinema, basın, davranış kuralları, adalet, kitle edebiyatı ve hatta hayali kurulan bir yemek ya da dokunaklı bir düşün, yani günlük yaşama ilişkin her şey, burjuvazinin insan ile dünya arasındaki ilişkilere dair sahip olduğu ve toplumun geri kalanına da yaşattığı tasarıma bağlıdır. Bu normleştirilmiş, sıradanlaştırılmış ve olağanlaştırılmış formlar pek dikkati çekmez, kökenleri de kolayca kaybolur (Barthes, 2014a, s. 205).

Barthes'a göre, burjuva normları ulusal ölçekte uygulandığında, bu normlar doğal bir düzenin açık ve kesin yasaları olarak deneyimlenir. Burjuva sınıfı kendi tasarımlarını ne kadar çok yayarsa, bu tasarımlar o kadar doğal hale gelir. Burjuvazi, kendi temel durumuna sahip olmayan ve imgelem dışında bu duruma uygun yaşayamayan insanlığı kendi ideolojisine çeker. Barthes için imgelem ya da hayal gücü için kolektif bir içerik oluşturmak her zaman insanlık dışı bir girişimdir. Çünkü düş, yaşamı yazgıya dönüştürür, yokluğu güvence altına alır (Barthes, 2014a, s. 206). Burjuva sınıfı, tasarımlarını küçük burjuvaların kolektif imgeleri üzerinden yayarak toplumsal sınıfların farklılaşmadığı yanılsamasını yaratır. Ekonomik statüsünü paylaşmadan gerçek burjuvaziyle politik olarak ittifak kuran küçük burjuva, maddi koşulların onları

tamamen dışladığı kurumlara ve ritüellere hayali bir şekilde ya da hayal gücüne dayanarak katılır. Söz gelimi düşük maaş alan bir sekreter, kendini lüks bir sosyete düğününde gelin olarak görür. Burjuva tasarımlarının burjuva sınıfının dışında tüketilmesi sınıfın var olmadığı yanılsamasını yaratır ve böylece burjuvazinin bir sınıf olarak egemenliğini ve tahakkümünü güçlendirir (Moriarty, 1991, s. 28). Dolayısıyla burjuva isminden kaçış, yani adsızlaştırma, rastlantısal, yanıltıcı, ikincil, doğal ya da önemsiz bir olgu değildir; burjuva ideolojisinin kendisidir. Bu adsızlaştırma, burjuvazinin dünyanın gerçekliğini dünyanın imgesine, tarihi ise doğaya dönüştürdüğü süreçtir. Barthes'a göre, çağdaş burjuva toplumunda gerçek olandan ideolojiye geçiş, bir karşı-doğadan (*anti-physis*) bir yalancı-doğaya (*pseudo-physis*) geçiştir (Barthes, 2014a, s. 206,207). Burjuvazinin gerçek statüsü tarihsel olarak belirli bir zamanda konumlanmış halde kalsa da, ebedi ve değiştirilemez bir insan imgesini yansıtır. Burjuva miti onların hafızasını ya da toplumsal varoluşlarını tüketir. Bu süreçte insan eylemlerinin, grupların ve kurumların siyasal niteliği ortadan kaldırılarak, bu durum tartışılmaz ve sorgulanmaz bir olgu olarak sunulur. Sonuç olarak kişi kendi dünyasını seçme gereksinimi duymadan yalnızca var olana uyum sağlamakla yetinir (Kearney, 1994, s. 326).

Bu noktada miti yeniden hatırlamamız gerekir ya da mite döndüğümüz yer tam da yukarıda anlatılanlardır. Göstergebilim, mitin tarihsel bir amaca doğal bir gerekçe verme ve olumsuzluğun sonsuz görünmesini sağlama görevinin olduğunu bize öğretir. Barthes açısından bu tutum ve süreç, tam olarak burjuva ideolojisinin tutum ve sürecidir. Esasen Barthes, ideolojik eleştirinin göstergebilimsel olmak zorunda olduğunu, zaten yalnızca göstergebilimsel olabileceğini ileri sürer. Aksi taktirde bir ideolojik eleştirinin gerekli olup olmadığı tartışmalı olur (Barthes, 2014b, s. 15). Yukarıda da belirtildiği gibi, toplum mitsel anlamlandırmaların ayrıcalıklı alanıdır. Bunun nedeni, mitin bu toplumu tanımlayan ideolojik tersyüz etme için en uygun araç olmasıdır. Mit, karşı-doğanın yalancı-doğaya dönüşünü gerçekleştirir (Barthes, 2014a, s. 207). Mit, burjuvazinin politik ve toplumsal egemenliğini gizlediği adsızlaştırma sürecine yardımcı olur. Mit, dünyayı bir dizi öze, toplumsal etkileşimi pek çok bireysel işleme ve

farklı olanı aynı olana indirgeyerek burjuva dünya görüşünü ebedi bir doğaya, Barthes'ın deyimiyle yalancı-doğaya dayandırmaya hizmet eder. İnsanın içinde yaşadığı yapıları üretmedeki rolünü ve dolayısıyla onları değiştirme kapasitelerini belirsizleştirir (Moriarty, 1991, s. 28). Aslında mit, toplumdaki egemen grupların (burjuvazinin) değerlerini ve çıkarlarını aktif olarak teşvik edip güç yapılarını savunan bir fikir ve uygulamalar bütünü olan ideolojinin kendisidir (Storey, 2009, s. 119). Nasıl ki burjuva ideolojisi burjuva isminin yokluğuyla tanımlanıyorsa, mit de şeylerin tarihsel niteliğinin silinmesiyle oluşur; mitte, şeylerinin yapılışının hafızası kaybolur. Mitin işlevi gerçekliğin içini boşaltmaktır; o algılanabilir bir yokluktur (Barthes, 2014a, s. 207).

Toplumsal anlamlandırmanın sistematik yapısının incelenmesi göstergebilimin en önemli unsurlarından biridir. Barthes'ın böyle bir incelemeye yönelmesinin sebebi burjuva toplumunun kendisine yüklediği temsil etme biçimleridir. Film, reklam, giyinme, tatil, yeme-içme gibi modern mitoslar burjuva sınıfının çıkar ve menfaatlerine göre bazı anlamları doğallaştırıp ebedileştirir (Coward&Ellis, 1985, s. 51). Barthes *Çağdaş Söylenler*'de Joseph L. Mankiewicz'in yönetmenliğini yaptığı *Jules César* filmini bir modern mit olarak ele alır ve bu filmde 'Romalılık' yanılsamasının yaratılmasının bir saç püskülüne dayandırıldığını ifade eder. Bütün oyuncuların alnının üstünde bir saç püskülü vardır ve Barthes için bu püsküller bir Romalılık gösterisi olarak karşımıza çıkar. Alına düşmüş saç aracılığıyla Romalıların Romalı olduğu anlaşılır. Burada Roma perçemi, Romalılığın göstergesi olarak sunulur ve Barthes'a göre bu burjuva kültürüne özgü bir yoz göstergedir ve 'doğal' olarak takdim edilir (Barthes, 2014a, s. 23-25). Barthes bu örneğe benzer bir örneği şarap üzerinden de verir. Fransız kültüründe şarap içmek ya da Barthes'ın tabiriyle şaraba inanmak zorlayıcı bir ortak edimdir. Toplum, şaraba inanmayan kişiyi hasta ya da sapkın diye adlandırır; onu ötekileştirir ve toplumun bir parçası olarak görmez. Buna karşılık, şarap içmek, Fransız'ı nitelendirmeye, edim gücünü ve toplumsallığını kanıtlamaya yarayan ulusal bir tekniktir. Şarap böylece kolektif bir ahlakın temelini oluşturarak toplumun bir parçası haline gelir. Barthes için şarap miti, günlük yaşamın alışılmış çift anlamlılığını gösterir. Bir taraftan şarabın iyi ve güzel olduğu düşünülür ancak diğer taraftan üretimi ağır biçimde Fransız

kapitalizminin bir parçasıdır (Barthes, 2014a, s. 68-70). Dolayısıyla şarap miti, diğer içkilerden biri değil, üstün Fransız yaşam tarzının bir işaretidir; şarap içmenin kendisi toplumsal dayanışma duygusu sağlayan bir ritüel, kolektif bir edim oluşturur (Swingewood, 1984, s. 287). Benzer bir örnek biftek ve kızarmış patates üzerinden de verilebilir. Barthes için biftek ve kızarmış patates Fransa'da burjuva ideolojisi etkisiyle toplumsallaşmış ve ulusallaşmıştır. Fransız vatanseverliğini yansıtan bir yiyecek halini almıştır (Barthes, 2014a, s. 71,72). *Jules César* filmi, şarap ve biftek örneğinde de görüldüğü gibi kültürel olguların doğallaştırılması burjuva kültür ve ideolojisinin ürünüdür. Esasen hemen hemen gündelik yaşamın bütün nesneleri -film, spor, reklam gibi- burjuva ideolojisinin birer ürünü olarak iş görür. Bu yolla burjuva ideolojisi her şeyin içsel özü haline gelerek gündelik gerçekliği mit aracılığıyla doldurur (Coward&Ellis, 1985, s. 53).

Barthes okuyucusunun *Yazının Sıfır Derecesi* kitabından da aşına olduğu gibi burjuva kültür ve ideolojisinin önlenemez bir özümseme gücü vardır. Barthes'ın mite uyguladığı göstergebilimsel analiz kolay bir şekilde burjuva kültürü tarafından içselleştirilip ya da özümseyip kullanılabilir. Burjuva kültürünün bu özümseme gücüne belki de en iyi örnek Andy Stafford'un bildirdiği şu anekdottur: Renault otomobil şirketi yeni bir reklam stratejisi için Barthes'a danışır ve Marie-Claire'de iki rakip moda tasarımcısı arasındaki mücadele hakkında ondan yazı istenir (Stafford, 1998, s. 157). Bu örnek, Barthes'ın kendisinin bile burjuva kültürünün bir ürünü haline geldiğini gösterir. Jonathan Culler'e göre Barthes, söylenmeye gerek olmayan şeyleri söyleyerek, yani mitsel anlamı açıklayarak esasen saldırdığı şeyin suç ortağı haline gelir. Culler, gizemden arındırmanın miti ortadan kaldırmadığını, paradoksal olarak ona daha fazla özgürlük sağladığını rahatlıkla söyleyebileceğimizi ifade eder. Barthes'ın mitlere uyguladığı göstergebilimsel analiz politik sonuçlar doğuracağını umduğu bir gizemden arındırma projesidir. Barthes için mitleri analiz etmek bir entelektüelin politik eyleme geçmesinin tek etkili yoludur. Ancak Culler açısından gündelik yaşama ilişkin mitler politik bir pozisyon almaktan ziyade yalnızca yazı için bir kaynak olabilir (Culler, 2002, s. 28,29). Barthes çağın eleştirisini yapar ancak aynı zamanda mite de katkıda bulunur.

Miti gizemsizleştirmek, ikinci anlamı, saklı olanı ve görünmeyeni açığa çıkarmak miti ortadan kaldırmaktan ziyade varlığını devam ettirmesini sağlayabilir. Ancak Barthes'ın mitleri ortadan kaldırmak gibi bir hedefinin olduğunu da söylemek güçtür. Onun yaptığı burjuva sınıfının iktidarını kurma biçimlerinin bir çözümlemesidir. Temel hedefi anlam incelemesine politik bir önem kazandırmaktır. Barthes'ın mitleri gizemden arındırması ve yaptığı ideolojik eleştiri burjuva kültürü tarafından kullanılabilir ancak burada yapılması gereken analizin üretilme ve sunulma biçimini değiştirmeye devam etmektir.

5. Sonuç

Makalemiz boyunca incelediklerimizin bize gösterdiği gibi, Barthes için mitler yalnızca eski hikayeler, efsaneler ya da söylenceler değildir; aynı zamanda çağdaş toplumda da mevcut olan ve dünyayı anlama biçimimizi, dünyaya yönelik bakış açımızı ve anlayışımızı da şekillendiren sözlerdir. Mitler, insanların belirli fikir, düşünce ve değerleri kavramasını, onaylamasını ve kabul etmesini sağlayarak onları doğallaştırma ve normalleştirme gücüne sahip bir iletişim sistemi olarak karşımıza çıkar. Söz konusu mitler, burjuva ideolojisi tarafından yaratılır ve burjuvazinin toplumsal normlarının ve inançlarının güçlendirilmesine ve sürdürülmesine yardımcı olur. Dolayısıyla burjuva sınıfına ait mitler, bu sınıfın değerlerinin doğal, evrensel ve akla uygun olduğunu göstererek yaşama tarzını da tartışılmaz ve sorgulanamaz olarak sunar. Burjuva sınıfının çıkarlarına hizmet eden çağdaş mitler içerdiği mesaj ve bildirilerle var olan düzenin korunması ve sürdürülmesine yardımcı bulunur. Mitlerin göstergibilimsel analizi, mitlerdeki ideolojik niyetleri ve doğal olarak sunulanın aslında inşa edildiğini gözler önüne serer. Barthes'ın göstergibilimsel analizi benimsemesinin nedeni, miti bir düzene koyabilmesi, okuyabilmesi ve dolayısıyla geçerli bir eleştiri için bilimsel bir temel sağlayabilmesidir. Göstergibilim, Barthes'ın mit ve burjuva ideolojisi ilişkisine dair eleştiri, yorum ve çözümlemelerine bilimsel bir dayanak sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Allen, G. (2003). *Roland Barthes*. London and New York: Routledge.
- Barthes, R. (1957). *Mythologies*. Paris: Éditions du Seuil.
- Barthes, R. (1979). *Göstergebilim İlkeleri* (B. Vardar – M. Rifat, Çev.). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Barthes, R. (1991). *Mythologies* (A. Lavers, Trans.). New York: The Noonday Press.
- Barthes, R. (2006). *Yazının Sıfır Derecesi* (T. Yücel, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Barthes, R. (2014a). *Çağdaş Söylenler* (T. Yücel, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Barthes, R. (2014b). *Göstergebilimsel Serüven* (M. Rifat – S. Rifat, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bircan, U. (2015). Roland Barthes ve Göstergebilim, *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*(13), 17-41.
- Coward, R & Ellis, J. (1985). *Dil ve Maddecilik: Semiyolojideki Gelişmeler ve Özne Teorisi* (E. Tarım, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Culler, J. (2002). *Barthes: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Erhat, A. (1996). *Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Fiske, J. (2003). *İletişim Çalışmalarına Giriş* (S. İrvan, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat.
- İnal, A. (2003). Roland Barthes: Bir Avant-Garde Yazarı, *İletişim Araştırmaları*1(1), 9-38.
- Kearney, R. (1994). *Modern Movements in European Philosophy*. Manchester and New York: Manchester University Press.
- Moriarty, M. (1991). *Roland Barthes*. Stanford: Stanford University Press.
- Saussure, F. (1998). *Genel Dilbilim Dersleri* (B. Vardar, Çev.). İstanbul: Multilingual.
- Stafford, A. (1998). *Roland Barthes, Phenomenon and Myth: An Intellectual Biography*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Storey, J. (2009). *Cultural Theory and Popular Culture: An Introduction*. London: Longman.
- Swingewood, A. (1984). *A Short History of Sociological Thought*. New York: Macmillan Education.